

Gebiedsverkenning Broekheurne

**Een gebiedsverkenning in opdracht van Stawel, Buurtkring Broekheurne en
gemeente Enschede
30 augustus 2021**

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	5
Gebiedsafbakening (a).....	6
Inventarisatie(b).....	6
Vervolgstep in het gebiedsproces(c).....	8
De aanpak per initiatief of de gebiedsgerichte aanpak.....	8
Advies	8
Welke partijen(d).....	8
Voorstel tot een vervolgproces(e).....	9
Hoofdstuk 1 Beleidsvelden.....	9
Hoofdstuk 2 Gebiedsafbakening (a).....	11
Hoofdstuk 3 Inventarisatie (b).....	12
Zonnevelden.....	12
Windturbines.....	13
Ontwikkelingen in de Landbouw	14
Natuur en landschap	15
Klimaat	15
Recreatieve ontwikkeling en recreatieve ontsluiting.....	16
Verkeersveiligheid en onderhoud wegen en bermen.....	16
Zwerfvuil en vuilstort.....	16
Overlast door drugsgebruik en hangjongeren.....	17
Woningbouw.....	17
Werken vanuit huis.....	17
Sociale cohesie.....	17
Opgaven overheden.....	17
Hoofdstuk 4 Procesvoorstel gebiedsproces(c).....	18
Hoe nu verder?	18
De traditionele aanpak per initiatief.....	18
De gebiedsgerichte aanpak.....	18
Fasering	19
Advies.....	19
Hoofdstuk 5 Welke partijen(d)	21
Gebiedspartijen.....	21
Opdrachtgever.....	22
Opdrachtnemer.....	22
Hoofdstuk 6 Advies vervolgproces(e).....	23
Planning	23
Andere gebieden.....	23
Hoofdstuk 7 Nawoord.....	24
Literatuurlijst.....	25

Voorwoord

Het landelijk gebied is al sinds jaar en dag aan veranderingen onderhevig. Dorpen werden steden, woeste gronden werden boerenland en productiebos. Later werd aan het stedelijk gebied industrieterreinen toegevoegd, die we nu werklocaties noemen. De aanleg van (spoor- en water)wegen heeft ervoor gezorgd dat het landelijk gebied de afgelopen eeuw(en) continu aan verandering onderhevig is. Ook nu is dat landelijke gebied continu een transitiegebied. Soms gaat dat geleidelijk maar vaak met sprongen. De vragen over de huidige ontwikkelingen in het landelijk gebied spitsen zich toe op de veranderingen in de landbouw, klimaatveranderingen/adaptatie, natuur, biodiversiteit en energietransitie. De landelijk opgave met betrekking tot woningbouw kan in Enschede ook een thema worden. Deze vijf thema's hangen met elkaar samen maar zijn soms juist in tegenstelling met elkaar. Als je dan de leefbaarheid in een gebied daarin meeneemt, weet je op voorhand dat er in een gebied waar ontwikkelingen plaatsvinden spanningen kunnen optreden tussen alle belangen die er spelen. Een uitdaging is om ze beleidsmatig bij elkaar te brengen maar nog meer om in de uitvoering zo aan de slag te gaan dat ze elkaar daadwerkelijk versterken en inwoners de vruchten kunnen plukken van alle inspanningen.

De gemeente Enschede kent net als iedere gemeente in Nederland de uitdagingen die hiervoor benoemd zijn. Vanuit de urgentie om een bijdrage te leveren aan de oplossingen, is er gewerkt aan een Visie landelijk gebied en de Energievisie. Dat er ambitie is en dat er iets moet gebeuren is wel duidelijk. Vanuit de gedachte dat je als overheid je inwoners moet betrekken, is besloten om voor één deel van het landelijk gebied van Enschede, De Broekheurne, een verkenning te doen naar welke ideeën en initiatieven er leven om bij te dragen aan de uitdagingen van deze tijd. Zien bewoners, (agrarische) bedrijven en maatschappelijke instellingen de urgentie en welke veranderingen brengen die met zich mee? Met de bedoeling om te kijken of zo'n verkenningproces elders in het buitengebied, een goede werkwijze zou kunnen zijn.

Om tot een antwoord te komen heb ik in opdracht van de gemeente Enschede, Stichting Stawel en de buurtkring Broekheurne van 26 april tot 15 juni een inventarisatie uitgevoerd. Deze inventarisatie bestond uit het bestuderen van de zienswijzen op de twee beleidsstukken, interviews bij mensen aan de keukentafel en gesprekken met instanties en mensen die ergens een belang bij of in het gebied hebben. De informatie die daarbij naar boven is gekomen, hebben mij een goed beeld gegeven over wat nu de belangrijkste stappen zijn, die je moet zetten om tot een gedragen gebiedsagenda te komen. Wel moet ik daarbij alvast verklappen dat dé oplossing niet bestaat en dat maatschappelijk belang en persoonlijk belang vaak tegenstrijdig zijn. Tevens kan het zo zijn dat persoonlijke belangen sowieso tegenstrijdig zijn. Het is belangrijk om iedereen op tijd mee te nemen in het proces.

Mijn gebiedsinventarisatie is daarbij een belangrijk onderdeel maar zeker niet het laatste. Ik sprak in een relatief korte tijd veel mensen. Het waren zonder uitzondering open gesprekken.

[Gebiedsverkenning Broekheurne, Bureau Landelijk Gebied augustus 2021, definitieve versie.](#)

Vaak aan de keukentafel, soms via Zoom of Teams. Graag wil ik iedereen die ik gesproken heb danken voor hun inbreng. Ik spreek de hoop uit dat mijn gesprekken, mensen heeft doen nadenken over welke rol ze in dit proces kunnen nemen.

Een goed werkende samenleving is mijn inziens namelijk gebaat bij mensen en instellingen die actief meedoen en niet wachten tot hen iets overkomt wat ze niet zagen aankomen.

Het is nog goed om even duidelijk te vermelden dat ik als adviseur onafhankelijk mijn werk heb kunnen doen. Er zijn geen banden met de opdrachtgevers en ik heb geen belangen in Enschede of in de Broekheurne. Verder is er geen druk op mij gelegd het rapport een bepaalde richting op te sturen.

Gert-Jan te Gronde, Gebiedsverkenner Broekheurne.
Winterswijk, 30 augustus 2021.

Samenvatting

Mijn opdracht bestond uit vijf onderdelen. Baken het gebied af (a), maak een inventarisatie van alle ideeën, plannen en ontwikkelingen die onderdeel kunnen zijn van het gebiedsproces (b), doe een voorstel voor een eerste vervolgstap in het gebiedsproces (c), welke partijen (d) zouden moeten deelnemen aan een gebiedsproces en kom met een voorstel tot een vervolproces(e). Om deze vijf punten te kunnen oppakken is het goed om even stil te staan bij de startpositie van deze inventarisatie. Als onderzoeker begin je zelden blanco aan een proces. De gemeente had gedurende de gebiedsverkenning reeds twee beleidsstukken in de procedure tot vaststelling in de gemeenteraad. De Visie landelijk gebied is op 6 juli door de gemeenteraad vastgesteld. Over de Energievisie is nog geen besluit genomen. Er is al jaren een gebiedspartij in het buitengebied actief in de vorm van Stichting Stawel. Stawel heeft al diverse gebiedsprocessen gedaan en kent de ontwikkelingen in het gebied. Daarnaast is er de buurtkring Broekheurne. Misschien niet beleidsmatig actief maar wel een vorm van burgerinitiatief die staat voor leefbaarheid in de Broekheurne. Ten slotte is er een initiatief van drie grondeigenaren die samen met een ontwikkelaar een groot zonnepark willen realiseren. Zeker dat laatste maakt dat mensen in de Broekheurne kritisch zijn op het proces van de gebiedsverkenning. Want, ligt het allemaal al niet vast? Juist daarom was het goed om als onafhankelijk persoon het gebied in te trekken, zonder last of ruggespraak. De plannen voor de realisatie van recreatiewoningen bij het Rutbeek speelt verder al geruime tijd. Met name de beoogde ontsluiting van het park speelt daarbij een belangrijke rol.

Bij de start van de verkenning zijn er ca 200 nieuwsbrieven verzonden in het gebied. In deze nieuwsbrief werd de gebiedsverkenning aangekondigd en werden mensen opgeroepen zich te melden. Daarnaast zijn er circa nog 30 adressen rechtstreeks benaderd. Verder zijn de zienswijzen op de Energievisie en de Visie landelijk gebied in de verkenning meegenomen. Er zijn tijdens de verkenning ca 45 personen/instanties gesproken. In de gesprekken is duidelijk gebleken dat mensen vooral naar het hier en nu kijken. Er is een aantal personen die een zienswijze heeft ingediend op de 2 beleidsstukken. Ze zijn vaak vanuit principiële overweging ingegeven (bijvoorbeeld geen zonnepanelen op agrarische grond die voor voedselproductie bestemd is zolang er nog honger in de wereld is). De mogelijke komst van het zonnepark was bij de verkenning hét gespreksonderwerp. Daardoor kwamen mensen er vaak niet aan toe om met de twee visies in het achterhoofd, andere thema's zelf actief in te brengen. Bij de meeste personen kwam er echter met wat hulp, wel een duidelijk beeld naar voren. De achtergrond van de persoon was daarbij erg van belang bij de richting die het gesprek op ging.

Gebiedsafbakening (a)

Het onderzoeksgebied strekte zich uit van Het Rutbeek tot aan de Knalhatteweg met aan de zuidkant de grens met de Gemeente Haaksbergen. Aan de noordkant is het de stadsrand van Enschede. Tijdens de gebiedsverkenning is ook gesproken met mensen in Haaksbergen. Om tot een gedragen gebiedsontwikkeling te komen is het uiteraard goed om te kijken naar hoe de sociale verbanden lopen. Veel mensen hebben een link met Buurse of Usselo. Grondeigendom speelt vaak een rol. Wat verder nog speelt is de achtergrond van de bewoner in het gebied. Ben je boer met een historie in het gebied of bewoner en werk je elders maar ben je er gaan wonen vanwege de landschappelijke kwaliteiten. Je loopt snel het risico dat je mensen uitsluit. Mijn advies is om geografisch de Broekheurne als gebied te nemen inclusief Het Rutbeek en het aansluitende noordelijke deel van de gemeente Haaksbergen. Om de stad-land verbinding mee te nemen zou het aan te bevelen zijn een klein comité vanuit de stad aan de zuidkant erbij te betrekken. Deze mensen gebruiken namelijk de Broekheurne als fiets en wandelgebied. Aan de oostzijde is de Knalhatteweg de begrenzing.

Inventarisatie(b)

Er zijn drie hoofdstromen te onderscheiden; agrarisch, bewoner/organisatie, afstand tot ontwikkeling (bijvoorbeeld heb ik zicht/geluidshinder op/door de ontwikkeling). Daarnaast zijn er enkele specifieke thema's zoals, veiligheid, recreatieontwikkeling en terrein beherende organisaties (TBO's).

Agrarische ondernemers stellen door alle ontwikkelingen op agrarisch gebied dat landbouwgrond behouden moet blijven voor de landbouw. Alle druk op landbouwgrond maakt dat de prijs van grond stijgt en niet meer betaalbaar is voor aankoop door boeren. Energie-opwek moet eerst op dak (zonneladder). Eventueel zou een windturbine kunnen, maar het is persoons,- en afstands afhankelijk of men daar voor of tegen is. Extra natuur- of landschapsontwikkeling wordt door de landbouw als niet gewenst gezien. Juist het open gebied (jonge ontginning) is ideaal voor de landbouw. Dat een groot deel van de Broekheurne bestorte grond (afgegraven veen is volgestort met huisvuil in de vorige eeuw) is, maakt daarbij weinig verschil. Toeristische ontwikkeling wordt door de landbouw niet als probleem gezien zolang het de landbouw maar niet in de weg zit. Uitbreiding in de landbouw zit vooral in het kunnen inspelen op kringlooplandbouw en extensivering. Behoeftte aan grond is er zeker.

De bewoner in het gebied die geen agrarisch bedrijf heeft kun je onderverdelen in twee groepen. De eerste groep bestaat uit mensen die zich zorgen maken over de woonomgeving. Het is nu mooi en ik wil het graag zo houden. Deze categorie zou je kunnen betichten van Nimby gedrag. Maar dat is toch iets te kort door de bocht. Deze mensen geven vaak aan dat ontwikkeling niet erg is als het gebied er per saldo maar niet slechter van wordt. Verder zijn ze bereid mee te denken over alternatieve oplossingen als het gaat om grootschalige energieopwek. De zonneladder is vaak waar ze naar terug verwijzen. Ze vinden vaak dat er elders een betere plek is voor zonnevelden of

windturbines. Met betrekking tot de Windturbines is deze groep verdeeld. Als ze maar niet te dichtbij staan, dan zou het een optie kunnen zijn. Al zijn er ook in de Broekheurne mensen die windturbines per definitie afwijzen. Deze groep mensen wil graag bestendigen wat er is. Over de overige thema's zijn ze vaak minder uitgesproken, maar ze zijn wel bereid mee te denken. De tweede groep bewoners zou je kunnen betitelen als ontwikkelaars. Ze willen graag dat de Broekheurne zich ontwikkelt tot een omgeving waar natuur, landbouw, recreatie en energietransitie samen vallen. Ze zijn daarbij meestal geen voorstander van een grootschalig zonnepark of een groot windturbinepark. Wel zien ze dat de energietransitie nodig is. De schaal van energieopwek moet volgens hen passen in het landschap. Dat landschap moet aantrekkelijker worden voor flora, fauna en mens. De landbouw zou zich meer moeten ontwikkelen richting extensieve landbouw met een grotere biodiversiteit als doelstelling. Wat uit de gesprekken duidelijk blijkt, is dat afstand tot een ontwikkeling meespeelt. Raakt het je als bedrijf of persoon direct dan is de mening er over sterker. Dat lijkt logisch en een open deur maar wel goed om te beseffen. De Broekheurne is een redelijk langgerekt gebied met vooral aan de uiteinden een meer landschappelijk aantrekkelijk gebied. Centraal in de Broekheurne liggen de bestorte gronden. Deze worden juist als minder aantrekkelijk maar wel als goed landbouwkundig gebied gezien.

De specifieke thema's laten het volgende beeld zien. De (verkeers)veiligheid in het gebied wordt door veel personen genoemd. Er wordt hard gereden, de wegen zijn smal en niet altijd goed onderhouden. Zwerf- en drugsafval wordt als problematisch gezien. Op het gebied van recreatieve mogelijkheden zijn de meeste mensen wel tevreden. In algemene zin wil een enkel toeristisch bedrijf nog wel wat groeien maar majeure ontwikkelingswensen zijn er niet. Over de (recreatieve) routes zijn mensen wel tevreden. Wel zien ze mogelijkheden doordat Twente goed gevonden wordt door de recreant. De natuurorganisaties (TBO'S) vinden zelf dat ze meer zouden moeten samenwerken en meer de verbinding zouden moeten zoeken met de gebruikers en boeren in het gebied. Ze hebben niet direct de behoefte om terreinen uit te breiden maar kansen zullen zeker gepakt worden.

Uit bovenstaande valt te concluderen dat dé invulling van de opgaven uit de visies niet direct uit de gesprekken naar boven zijn gekomen. Wel zijn er wat ideeën en denkrichtingen. Concretisering en invulling zal in een later proces of individueel opgepakt moeten worden.

Vervolgstap in het gebiedsproces(c)

Er zijn twee manieren om verder te gaan met het gebiedsproces. Dat zijn de meer formele traditionele manier waarin per initiatief gewerkt wordt en integrale gebiedsgerichte aanpak.

De aanpak per initiatief of de gebiedsgerichte aanpak

Er zijn diverse manieren om tot een gebiedsaanpak te komen. Na vaststelling van de beide visies door de gemeenteraad kun je kiezen voor een formele, meer traditionele weg. Via het geldende beleid kan er voor elk afzonderlijk initiatief een aanvraag worden gedaan bij de gemeente met de daarbij behorende procedures. Bij die aanpak is er ruimte voor betrokkenheid van de buurt. Het uitgangspunt bij deze aanpak is wat de initiatiefnemer wil, en als dat past binnen het beleid, dan is dat leidend. De mogelijkheid van echte participatie is minder.

Een andere aanpak is meer informeler. Je start met een blanco uitgangspositie waarbij iedereen de eigen belangen eerst even “parkeert” en kijkt naar welke opgaven er liggen, samen met alle betrokken in het gebied. Deze tweede optie is misschien ingewikkelder maar geeft wel meer mogelijkheid tot participatie en de uitkomst is waarschijnlijk meer gedragen door iedereen. Het is informeler omdat niet meteen naar de formele kaders gekeken wordt. Eerst het doel en dan het middel. Bij deze aanpak zou je kunnen stellen dat iedereen er uiteindelijk beter van kan worden.

Advies

De gebiedsgerichte aanpak zoals hiervoor beschreven zou ik willen adviseren. Een goede werkvorm daarbij is het starten van een gebiedsatelier. Dit proces kunnen je in drie delen opknippen. Ten eerste de startbijeenkomst met een toelichting op het proces en waarbij het gebied vervolgens uitsprekt de gebiedsgerichte aanpak te omarmen. Ten tweede een vervolgproces waarin de concrete initiatieven en belangen worden geïnventariseerd en waarin de 20 gebiedsopgaven die de gemeente heeft benoemd in de Visie landelijk gebied worden bekeken op haalbaarheid in het gebied. De laatste stap in het proces is de ontwerpfase. In deze fase worden alle ideeën en plannen tot een ontwerp op kaart samengebracht. Elk onderdeel houdt daarbij wel de eigen wettelijke procedures en tijdsplan. Omdat de Energievisie tot op heden nog niet is vastgesteld kan aan die visie nog geen status worden gegeven. Het is daarmee aan de gebiedspartijen én de politiek of de opgaven die daarin staan meegenomen kunnen worden.

Welke partijen(d)

De mogelijke partijen die aan een vervolg moeten deelnemen is nooit helemaal vooraf te bepalen. Wel is het goed om vooraf duidelijk te maken dat persoonlijke belangen zoveel mogelijk moeten worden omgezet in groepsbelangen. Dit is nodig om het vervolgproces beheersbaar te houden. Een risico daarbij is wel dat uiteindelijk het eindresultaat niet meer geheel overeenkomt met het persoonlijke belang. Dit proces kan alleen slagen als er professionele ondersteuning aanwezig is. De partijen die deelnemen zijn bewonersgroepen, belangenverenigingen, de overheden en ondersteuners die helpen bij het proces. Denk daarbij aan een procesbegeleider maar bijvoorbeeld

[Gebiedsverkenning Broekheurne, Bureau Landelijk Gebied augustus 2021, definitieve versie.](#)

ook landschapsarchitecten en ondersteuning op het gebied van geo-informatiesystemen (GIS). Deze ondersteuners zijn neutraal op de inhoud maar kunnen wel adviseren over belangrijke zaken in het ontwerpproces.

Vorstel tot een vervolgproces(e).

Mijn advies is om voor de Broekheurne het integrale gebiedsproces door middel van een gebiedsatelier op te starten in het najaar van 2021. De doorlooptijd zal ca een half jaar bedragen. Voor andere gebieden kan een gebiedsatelier ook goed werken indien de impact van mogelijke initiatieven op het gebied groot is en het gebied daarbij van voldoende omvang is. Voor kleinere gebieden met initiatieven die minder impact hebben, kan beter de traditionele aanpak gekozen worden. Om te zien hoe het in andere gebieden ligt, is het uitvoeren van een gebiedsverkenning aan te raden.

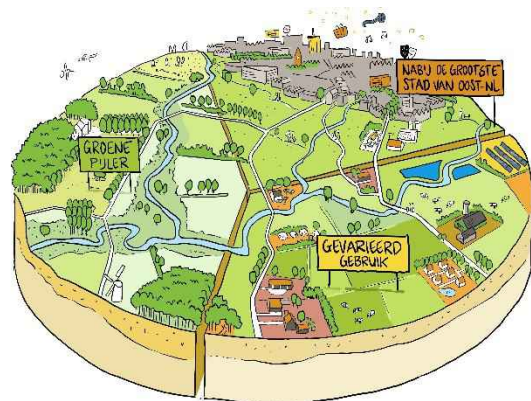
Hoofdstuk 1 Beleidsvelden

Voor de gebiedsverkenning is als uitgangspunt genomen de Visie landelijk gebied (gemeente Enschede. (2021) *Visie landelijk gebied*) en de Energievisie (gemeente Enschede. (2021) *Energie Visie gemeente Enschede*). In beide visies zijn de beleidsdoelen van de gemeente Enschede duidelijk beschreven. Op beide visies is het formele proces doorlopen met een tervisielegging en indienen van zienswijzen. Op 6 juli volgde de behandeling in de gemeenteraad. De Visie landelijk gebied is vastgesteld en over de energievisie is de raad nog niet tot besluitvorming gekomen. Voor veel mensen in het gebied zijn beide visies niet heel tastbaar. Als ze er al van gehoord hebben, zijn ze slecht op de hoogte van de inhoud. Dat er op het gebied van aanpak van de klimaatverandering moet gebeuren wordt door iedereen eigenlijk wel onderschreven. Het uitgangspunt bij veel mensen is de leefbaarheid nu en blijft er ruimte om te kunnen ondernemen als boer.

Vanuit de beide visies is er een paar thema's die in deze verkenning de nadruk hebben gekregen. Voor het volledige overzicht verwijs ik naar de twee beleidsstukken; Visie landelijk gebied en de Energievisie. In de gesprekken is verkennend gesproken over de onderstaande thema's.

Visie landelijk gebied

- Versterken groen blauwe structuur
- Vanuit landschap ontwikkelen
- Verbinden stad-land
- Vernieuwen
- De 20 opgaven in de Visie landelijk gebied.

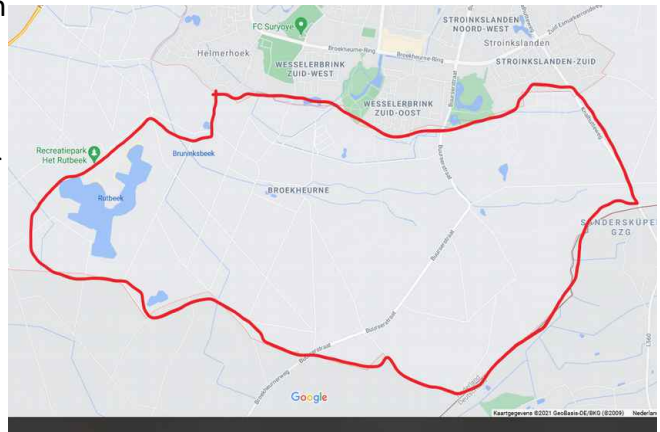
Energievisie

- Opwek elektriciteit
- Landbouw en landgebruik
- Communicatie en participatie

Verder is er gesproken over de leefbaarheid in de vorm van noaberschap, verkeersveiligheid, toeristische voorzieningen en (zwerf)afval. Het thema ondermijning ook aan bod gekomen. Bij elk gesprek is gevraagd in hoeverre mensen zelf bereid zijn mee te denken en te werken aan de ontwikkeling in het gebied. De centrale vraag daarbij was; zou je mee willen doen aan een gebiedsproces?

Hoofdstuk 2 Gebiedsafbakening (a)

De gebiedsverkenning heeft plaatsgevonden in een deel van het gebied van de Broekheurne, Enschede. De begrenzing ligt aan de westkant tot en met recreatiegebied Het Rutbeek. Aan de noordkant wordt het gebied begrensd door de stad. Oostelijk is de grens de Knalhatteweg en de zuidkant van het gebied is de gemeentegrens met Duitsland en de Gemeente Haaksbergen. Wel is er nog gesproken met een belanghebbende in het gebied dat ligt in de Gemeente Haaksbergen. Juist omdat er ook in

Haaksbergen ontwikkelingen zijn op het gebied van energie-opwek is het goed om een deel van dat gebied mee te nemen. Omdat agrarische ondernemers de gevolgen merken qua ontwikkeling van de N2000-gebieden en de problematiek met betrekking tot de stikstofreductie opgave. De Gemeente Haaksbergen heeft echter aangegeven dat zij op dit moment geen mogelijkheden zien om dit samen op te pakken.

Het gebied betreft een groot deel van de gemeente Enschede. Doordat het als transitiegebied is aangemerkt, zou in dit gebied ontwikkeling mogelijk zijn. Je kunt het gebied opdelen in 4 gebieden. Langs de stad is het een typische stad-land zone. Met veel activiteiten vanuit de stad.

Aan de westzijde ligt recreatiegebied Het Rutbeek waarbij het recreatiegebied in een wat meer bosrijk gedeelte ligt en veel (voormalige recreatie) huizen. Verder ligt aan deze kant landgoed Zonnebeek. Zonnebeek ligt misschien iets te veel uit het kerngebied van de Broekheurne om in de gebiedsafbakening te vallen. De stichting die Zonnebeek beheert, wil echter graag meer de verbinding zoeken met andere landgoederen en inwoners van het gebied. In het meer oostelijk deel ligt een meer bosrijk gebied en is het landschappelijk wat meer een coulisselandschap. Hier liggen terreinen van Landschap Overijssel. Het midden van de Broekheurne is een typische jonge ontginning. Hier liggen de “bestorte gronden”. Dit gebied is wat meer grootschalig verkaveld. Een oude vuilstort ligt zichtbaar in het landschap.

De agrarische bedrijven liggen door het hele gebied verspreid. De toeristische bedrijven (soms als nevenactiviteit) liggen eveneens door het hele gebied verspreid.

Hoofdstuk 3 Inventarisatie (b)

De verkenning in het gebied is door een nieuwsbrief in het gebied aangekondigd. Op zo'n ca 200 adressen in de Broekheurne is de nieuwsbrief bezorgd. Er is direct contact gezocht met ca 30 personen en instanties. In de nieuwsbrief werd opgeroepen actief contact te zoeken met de verkenner. Daar is uiteindelijk door ca 10 personen gebruik van gemaakt. Verder is er nog een paar personen geweest die via een andere weg contact hebben gezocht. In totaal zijn er 45 personen gesproken.

In de inventarisatie is er dus gesproken met 45 personen en/of instellingen. Dit zijn burgers, boeren, recreatieve bedrijven, belangenbehartigers, initiatiefnemers van de zonnevelden en publieke instellingen of daaraan gelieerde instellingen (GGD/brandweer). Daarnaast is er gesproken met de terrein beherende organisaties (TBO's) en de opdrachtgevers van de verkenning. De gesprekken hebben plaatsgevonden in een ongedwongen sfeer, vaak aan de keukentafel maar ook via de digitale vergaderinstrumenten zoals Zoom en Teams. Verder zijn er enkele telefoongesprekken gevoerd.

De gesprekken hebben veel informatie opgeleverd. Doordat al sprake is van initiatiefnemers die in de voorbereiding van de aanleg van een zonnepark zijn van een kleine 40ha waren de gesprekken vaak niet geheel vrij van een agenda. Veel mensen wilden vooral daar hun verhaal eerst over kwijt. Wat opviel is dat op de dag van de start van de gebiedsverkenning er spandoeken zijn geplaatst met uitingen tegen het zonnepark. Het mobiliseren van de tegenstand tegen het zonnepark kan het gebiedsproces beïnvloeden hebben. Naast de gesprekken is er ook gekeken naar de zienswijzen die zijn ingediend op beide beleidsstukken (Energievisie en Visie landelijk gebied). De uitkomst van de gebiedsverkenning zijn in onderstaande categorieën op te delen. Per categorie is er wel een gemene deler uit te halen.

Zonnevelden

In alle gesprekken is aangegeven (m.u.v. initiatiefnemers) dat een zonnepark van bijna veertig hectare onwenselijk is. Daarbij wordt aangegeven dat de zonneladder gehanteerd zou moeten worden. Dus eerst op alle daken. Iedereen snapt wel dat het geen makkelijke opgave is, maar vindt het te simpel om te beginnen op agrarische grond. De agrarische ondernemers halen daarbij aan dat er al heel veel druk ligt op agrarische grond en dat ze niet die prijs kunnen betalen die

een investeerder biedt. Dat er druk op agrarische grond ligt, zit in het feit dat er al veel grond naar boeren in de buurt (in Haaksbergen) is gegaan als compensatie vanwege de N2000-gebieden in de buurt. Er wordt grond door de gemeente verpacht aan boeren die niet uit Enschede komen maar ook aan een loonwerker.

Het beoogde zonnepark zou komen te liggen op “bestorte gronden” Dit is grond waar in het verleden huisvuil op is gestort en afgedekt is met een laag grond. Deze grond valt alleen te gebruiken als weidegrond maar is van prima kwaliteit. Zeker in droge periodes. Boeren zijn op zoek naar grond om (verder) te kunnen extensiveren en aan kringloop landbouw te doen. Te denken is dat sommige bedrijven vijf tot tien hectare extra zouden kunnen gebruiken. Er zijn veel jonge boeren in het gebied of boeren met een opvolger. Er komt dus waarschijnlijk niet veel grond beschikbaar door stoppende boeren. Een enkel bedrijf is zelfs in positie dat er meerdere opvolgers zijn. Bij die bedrijven zou je eigenlijk op zoek moeten naar een extra bedrijf in het gebied. Kortom, agrarisch is er behoefte aan vrijkomende grond. Een zonnepark maakt het extra lastig om een goede agrarische bedrijfsvoering voort te kunnen zetten. Wel zijn er agrariërs die zeggen dat ze voor de juiste prijs best het bedrijf willen verkopen. Soms om te stoppen en soms om elders een andere locatie weer te kopen.

Particulieren in het gebied zijn vooral bezorgd om hun woongenot of het effect van een zonnepark op de waarde van hun huis. Voor recreatieve bedrijven geldt dat indien ze dicht bij een zonnepark zouden zitten dit nadelig zou kunnen werken voor de gasten en hun bedrijfsvoering. Zit de onderneming wat verder weg dan wordt het wel als wat minder bezwaarlijk gezien. De TBO's vinden de schaal van het park wel aan de grote kant. De belangenorganisaties in het gebied zijn voorstander de zonneladder te volgen. Met name eerst alle daken vol leggen met zonnepanelen. Als er al een zonnepark moet komen dan moet goed naar de schaalgrootte en de landschappelijke inpassing gekeken worden. Participatie is daarbij belangrijk. Vanuit biodiversiteitsredenen zou het geen park moeten worden met een hek er omheen. Maak het beleefbaar en toegankelijk voor mens en dier. Een deel van het financiële rendement zou terug moeten vloeien in een fonds voor de Broekheurne om diverse opgaven op het gebied van landschap, biodiversiteit en leefbaarheid te realiseren. Wel wordt door iedereen aangegeven te snappen dat de bestorte gronden in beeld zijn voor het zonnepark. Want uiteindelijk is dat toch grond die een smetje heeft.

Windturbines

Voor windturbines geldt dat de meeste mensen er niet op zitten te wachten. Zeker de hele grote niet. Gezondheidsredenen worden het meest genoemd. Net als dat het in het gebied minder waait dan elders in Nederland. Voor enkele boeren is een Windturbine juist misschien wel een uitkomst. De opbrengst van een windturbine per hectare is goed en daarmee kunnen andere zaken in de bedrijfsvoering gecompenseerd worden. Enkele personen maken zich zorgen over de effecten op vogels. Als door plaatsing van enkele Windturbines er minder hectares zonnepark gerealiseerd hoeven te worden in de Broekheurne dan zou het een overweging waard kunnen zijn. Het is echter voor veel mensen kiezen uit twee kwaden. Voor Windturbines geldt natuurlijk dat er externe

[Gebiedsverkenning Broekheurne, Bureau Landelijk Gebied augustus 2021, definitieve versie.](#)

werking over de gemeente grens heen is. Dat zou overigens voor plannen vanuit Haaksbergen evengoed gelden. Op dit moment zijn er nog geen concrete plannen maar als dat het geval wordt, is overleg met de bewoners en gemeente Haaksbergen nodig.

Ontwikkelingen in de Landbouw

In algemene zin staat de landbouw al jaren onder druk. De stikstopproblematiek, droogte van de laatste jaren en gebrek aan bedrijfsopvolging zijn zaken die spelen. De boeren in de Broekheurne zijn echter over het algemeen positief gestemd. Wel zie je dat de druk op landbouw grond zich vertaalt zich in hogere koop en pacht-prijzen. Een goede boterham verdienen is alleen te doen met eigen grond en hard werken.

Vaak is er bij de agrarische bedrijven in de Broekheurne nog een inkomen dat buiten de deur wordt verdiend. Zonder dat zou het vaak best lastig worden om financieel rond te komen. De meeste bedrijven zouden wel tussen de vijf en tien hectare extra nodig hebben om toekomstbestendig te zijn (kringlooplandbouw). Om goed biologisch te kunnen boeren zou er grond van TBO's gepacht moeten kunnen worden zonder de titel natuurbeheer erop. Graag gaan agrariërs voor een langere periode pacht contracten aan. Volgens de geïnterviewde boeren in deze verkenning zouden gronden die nu door de gemeente Enschede worden verpacht aan partijen buiten het gebied aan boeren in de Broekheurne verpacht moeten worden. De verkaveling in de Broekheurne is goed te noemen.

Er wordt wel wat gedaan aan nevenactiviteiten maar dat is maar een klein onderdeel van de bedrijfsvoering en vaak meer een hobby. Alle boeren die nog geen eigen energieopwek hebben, zouden dat wel graag willen. Ze zien het als een model om van oude asbestdaken af te komen. Het probleem is echter dat de stroomkabel niet berekend is op de stroomproductie en dat een nieuwe kabel duur is of geheel niet te krijgen is. De mening van LTO als belangvertegenwoordiger komt voor een groot deel wel overeen met de mening van de boeren in het gebied.

Natuur en landschap

Het hele gebied wordt door de meeste bewoners en instellingen al waardevol genoemd. Dat het als transitiegebied aangemerkt wordt, vinden ze eigenlijk een diskwalificatie. Veel particulieren en recreatieondernemers zouden de basiskwaliteit voor een deel van het gebied als “hoog” willen aanmerken. De boeren zijn blij met de voormalige veengronden. Die zijn landbouwkundig prima. Andere bewoners zijn juist blij met het coulisselandschap dat meer aan de randen van de

Broekheurne ligt waar relatief veel mensen wonen. De landgoederen zijn gewaardeerd. Veel particulieren zouden wel een versterking zien zitten van het landschap. De TBO's (particulier en Landschap Overijssel) zouden graag meer willen samenwerken om de verbindingen tussen de natuurgebieden en landgoederen te versterken. Er zijn enkele particulieren die zelf wat aan natuur en landschapsontwikkeling doen. Er zijn wel enkele particulieren die hier iets in zouden willen opstarten.

Qua waterlopen zou er nog wat verbeterd kunnen worden. Waterbeheer wordt voor de gebruikers van het gebied steeds belangrijker maar verdroging is ook voor natuur een groot risico.

Klimaat

De invloed van de klimaatverandering wordt pas urgent als het effect speelt. Bijvoorbeeld bij droogte of juist bij extreem veel regenval. Bij de gesprekken is dit thema maar sporadisch als opgave genoemd. De boeren geven aan dat juist op de voormalige veengronden de situatie best positief was bij droogte. Water vasthouden of juist op tijd afvoeren is wel iets waar de agrariërs in het gebied graag met het waterschap over zouden willen spreken. Een ander thema is de kwaliteit van de bodem. Met een goede bodem hou je langer water vast. Een project met bocashi op landbouwgrond zou wenselijk zijn. Bijvoorbeeld samen met de gemeente of waterschap.

Recreatieve ontwikkeling en recreatieve ontsluiting

De Broekheurne wordt goed door de recreant gevonden. De toerist weet de Broekheurne te waarderen. De fiets en wandelpaden zijn goed en de zandpaden geven het gebied een goede uitstraling. De meeste recreatieve bedrijven zijn tevreden. Er zijn wel wat uitbreidingsplannen maar die zijn te overzien. Een grote wens die al jaren leeft is de uitbreiding van Het Rutbeek met 250 vakantiehuizen.

De bewoners van het gebied zijn niet tegen de uitbreiding, al is de ontsluiting van het park nog steeds wel een issue. Een enkeling vindt het wel jammer dat er juist in het extensieve deel van het Rutbeek huisjes komen. Een ander ziet het juist als een kans voor de eigen bedrijfsvoering en voor het vergroten van de sociale veiligheid. Het zou toeristisch gezien mooi zijn als er wat meer rustpuntenbankjes zouden zijn. Er zijn enkele ondernemers die een wens hebben om tot een (grotere) overnachtingsfaciliteit te komen in de vorm van een B&B of chalets.

Verkeersveiligheid en onderhoud wegen en bermen

Door veel mensen wordt er aangegeven dat de snelheid op de wegen vaak te hoog ligt. Extra drempels zijn daarbij geen oplossing omdat drempels voor agrarisch verkeer slecht is voor de machines. De wegen zijn smal maar dat wordt prima gevonden. Het ecologisch bermbeheer wordt gewaardeerd maar ook als negatief ervaren. Het zou voor de verkeersveiligheid wel goed zijn om soms op onoverzichtelijke plekken de bochten en kruisingen iets vaker te maaien. Enkele bewoners doen dit zelf al of zouden het beheer van de bermen best zelf willen doen. Door de komst van elektrische fietsen zijn de zandwegen soms onpraktisch maar verharderen wordt niet als oplossing gezien. Een deel van de wegen wordt als slecht (onderhouden) gezien. Op sommige plekken waar veel recreatie is, is er behoefte aan parkeervoorzieningen.

Zwerfvuil en vuilstort

Er wordt veel overlast ervaren van zwerfvuil en vuilstort. Dat is iets dat speelt sinds de nieuwe manier van huisvuilinzameling.

Er zijn bewoners die zelf al zwerfvuil gaan opruimen. Het melden van dump van huisraad (grofvuil) en drugsafval wordt regelmatig gedaan door de bewoners maar soms duurt het lang voordat het opgehaald wordt. Op plekken waar vaak mensen pauzeren zou het gewenst zijn om prullenbakken te plaatsen.

Overlast door drugsgebruik en hangjongeren

Zeker sinds corona is er wat last van hangjongeren. Daarnaast wordt er op bepaalde plekken gedeald. Een enkeling voelt zich hierdoor onveilig. Meer politie of handhaving is gewenst. Er wordt door sommige mensen aangegeven niet te weten wie de wijkagent of de gemeentelijke handhaver is.

Woningbouw

Er is geen behoefte aan veel extra woningbouw in het gebied. Bestaande regelingen voldoen. Er is nog wel wat sprake inwoning die mogelijk omgezet zou kunnen worden naar zelfstandig wonen.

Werken vanuit huis

Tijdens de coronalockdown is er door particulieren veel vanuit huis gewerkt. Er zijn enkele mensen die kantoor aan huis houden. Tijdens de verkenning zijn er geen opmerkingen gemaakt over dat dit meer zou moeten kunnen. De aanlag van een glasvezel internetverbinding in het verleden maakt dit natuurlijk goed mogelijk en dat is als positief genoemd.

Sociale cohesie

Het noaberschap in de Broekheurne is in de loop der jaren veranderd. Dit wordt niet als negatief ervaren. Wel zouden er meer activiteiten georganiseerd kunnen worden. De Broekheurne valt nu onder stadsdeel Zuid. Diverse mensen zouden graag als apart gebied willen worden bestempeld zodat ze afzonderlijk aanspraak kunnen maken op middelen bij de gemeente.

Opgaven overheden

De gemeente wil graag haar ambities waarmaken die in de Visie landelijk gebied en de Energievisie zijn genoemd. De Energievisie is echter nog niet vastgesteld door de gemeenteraad. Daarnaast speelt de RES, de regionale energiestrategie natuurlijk nog. Het waterschap wil aan haar doelstellingen werken in het gebied en voor de provinciale overheid geldt de stikstof problematiek waarschijnlijk als grootste opgave de komende tijd.

Hoofdstuk 4 Procesvoorstel gebiedsproces(c)

Hoe nu verder?

Er zijn twee manieren om verder te gaan met het gebiedsproces. Dat is de formele meer traditionele manier en de meer informele gebiedsgerichte aanpak.

De traditionele aanpak per initiatief

Elk idee of plan dat bijdraagt aan de realisatie van de twee visies worden afzonderlijk opgestart en beoordeeld. Er zijn aparte aanvragen voor omgevingsvergunningen, subsidieverzoeken en inspraaktrajecten. Voor elk geval zal ook het burgerparticipatietraject en de betrokkenenparagraaf doorlopen moeten worden. Het voordeel is dat alles eerst pas in beeld komt als de initiatiefnemer er klaar voor is. Het ene project is niet afhankelijk van het andere project. Met “laaghangend fruit” kun je snel aan de slag. Het nadeel is dat het voor de inwoners onoverzichtelijk wordt. Mensen moeten telkens weer opletten of er iets speelt. Participatiemoedigheid ligt op de loer. Het kan zijn dat er op ieder afzonderlijk traject, formele procedures opgestart worden.

De gebiedsgerichte aanpak

Bij de gebiedsgerichte aanpak, start je een gebiedsproces op. Het afgebakende gebied wordt integraal bekeken. Alle mogelijke ontwikkelingen worden in beeld gebracht en samengevoegd in een gebiedsatelier. In dit gebiedsatelier gaan initiatiefnemers samen met belanghebbenden aan de slag om de kaart van de Broekheurne opnieuw te tekenen en in te kleuren. De beide gemeentelijke visies zijn daarin leidend zonder al vooraf een uitkomst op te leggen. Middels kaarten en verbeeldingen (3D-bril/augmented reality) krijgen de deelnemers het gebied langzaamaan in beeld en wordt het een gedragen resultaat. Een voordeel van deze aanpak is dat het in samenhang tot stand komt. Effecten op het één worden meegewogen bij het ander. De uitkomst kan meer gedragen zijn omdat het van onderop komt. Een nadeel is dat je diverse mensen samen moet brengen en moet verleiden mee te doen. Tijd kan ook een nadeel zijn. Al is dat op te lossen door in een soort snelkookpanprocedure te werken. Een ander nadeel kan zijn dat je tot een compromis komt waarbij niemand heeft wat zij/hij eigenlijk precies wil. Verder blijven alle ruimtelijke procedures hun eigen tijdspad houden. De gebiedsgerichte aanpak is gebaat bij een snelle doorlooptijd. Indien het traject te lang loopt, is het risico aanwezig dat partijen afhaken. Een periode van ca een halfjaar is voor de meeste mensen te overzien en geeft voldoende ruimte om met de achterban te overleggen. Het best kan het atelier in de Broekheurne plaatsvinden. Het is dan namelijk mogelijk om tijdens het proces het veld in te gaan. Het grote voordeel wat met een gebiedsgerichte aanpak te behalen is, is dat je samen waarschijnlijk meer kunt bereiken dan dat je het alleen moet doen. Ook zal de scheiding tussen “winnaars en verliezers” minder groot zijn. Misschien is dat nog wel het belangrijkste uitkomst van het gebiedsgerichte proces. Zeker in een gebied waar noaberschap en sociale cohesie nog hoog gewaardeerd wordt.

Fasering

Het gebiedsatelier kun je opknippen in drie fases. Fase 1 is de startbijeenkomst. Bij de startbijeenkomst is iedereen welkom. Doel hiervan is dat het gebied “ja” zegt tegen het gebiedsproces. In fase 2 komen de concrete initiatieven in beeld. Doel en impact worden per initiatief bekeken. In deze fase zijn alleen de vertegenwoordigers aanwezig. Dit om individuele belangen zo veel mogelijk even “te parkeren”. Het is dus wel belangrijk dat de vertegenwoordigers op de hoogte zijn van de individuele wensen. In fase 3 gaat er daadwerkelijk gewerkt worden aan de inkleuring van de concrete initiatieven op kaart. Er wordt een verbeelding gemaakt van het gebied en de daadwerkelijke realisatie ten opzichte van het beleid wordt geschetst. Aan het eind van deze fase worden de resultaten teruggelegd op individueel niveau om te bekijken of de schets tot concrete resultaten kunnen leiden. Indien dat niet het geval is, wordt er teruggegaan naar de tekentafel van het gebiedsatelier.

Het eindresultaat van het gebiedsatelier wordt aan de opdrachtgevers opgeleverd én ter besluitvorming (principe uitspraak college van B&W) aan het gemeentebestuur overhandigd. De uitvoer van de concrete initiatieven kan vervolgens op basis van het gebiedsatelier en principe uitspraak plaatsvinden. Indien vervolgens voor een initiatief een besluit van college van B&W en/of gemeenteraad nodig is, zal dit op reguliere wijze kunnen gebeuren. Beleidsmatig is het dan geborgd in het principe verzoek en de vaststelling van de uitkomst van het gebiedsatelier.

Advies

Het is mijn advies om te kiezen voor de informele gebiedsgerichte optie, een gebiedsproces in de vorm van een gebiedsatelier. Vooral in gebieden waar nog geen concrete zaken spelen of waar juist iets speelt zoals in de Broekheurne met het idee een groot zonnepark te realiseren waar een gedragen tegenstand is. Juist dan kun je beter kijken naar het hoe in plaats van naar het wat. De verkenning heeft in ieder geval opgeleverd dat mensen bezorgd zijn over hun werk en woonomgeving en zich daarom graag willen inzetten. Als spin-off kan het zo zijn dat mensen elkaar beter leren kennen en daardoor meer begrip krijgen voor elkaars situatie. Voor de informele aanpak geldt wel er vooraf afgesproken wordt dat het gebiedsproces voorrang moet krijgen op andere processen in het gebied. Dus voor,- en tegenstanders maken een pas op de plaats en gaan niet gedurende het gebiedsproces verder met de strijd. Je zou kunnen stellen dat er eerst een “wapenstilstand” moet zijn om het vredesproces niet te storen.

Het uitgangspunt bij de informele aanpak is dat iedereen er beter van wordt. Wel kan de een er net iets beter van worden dan de ander. Dat moet je elkaar vooraf ook gunnen.

In het gemeentelijk beleid wordt uitgegaan van gebiedsgericht werken. Stawel is daar groot voorstander van. De buurtkring Broekheurne wil zich graag procesmatig inzetten bij het proces zonder een doel na te streven. Het gebiedsproces heeft als groot voordeel dat je samen tot een gedragen plan komt. Uiteindelijk is de kans van slagen dan groter om zo veel mogelijk doelen in het gebied te behalen. Dat de Energievisie nog niet is vastgesteld door de gemeenteraad op dit moment kan als kans worden gezien om echt van onderop via het gebiedsproces te zien hoe groot het draagvlak is voor een zonnepark en eventueel windturbines. Hoeveel ha zonnepanelen er komen en eventueel windturbines is dan echt aan het gebied.

De thema's die in het gebiedsatelier aan bod zouden moeten komen zijn de energieopgave, klimaatadaptatie, landbouwstructuurverbetering, landschapontwikkeling, biodiversiteit en recreatie. Daarnaast is (verkeers)veiligheid en wegenonderhoud een thema.

De resultaten van het gebiedsatelier wordt uiteindelijk gepresenteerd aan het gemeentebestuur, het bestuur van Stawel en de buurtkring. Om politiek Enschede goed betrokken te houden is het belangrijk dit proces vooraf voor te leggen aan de gemeenteraad. Want door vooraf committent te hebben van de gemeenteraad voorkom je dat er achteraf verschil van mening ontstaat over de procedure. Natuurlijk verwacht je daarmee achteraf bij besluitvorming over de uitkomst van de individuele onderdelen van het gebiedsproces een positieve besluitvorming van de raad.

Hoofdstuk 5 Welke partijen(d)

Tijdens de gebiedsverkenning zijn diverse partijen gesproken. Een verkenning kan nooit honderd procent representatief zijn. Het feit dat de tegenstanders van het zonnepark zich min of meer zijn gaan organiseren maakt dat er een kans is dat de uitkomst van de verkenning niet de mening is van alle Broekheurners. Voorstanders melden zich doorgaans namelijk minder snel.

Om een gebiedsproces succesvol te laten worden moeten zo veel mogelijk partijen meedoen. Wat moet worden voorkomen, is dat er te veel individuele belanghebbende aanschuiven. Beter is het om uit te gaan van belangengroeperingen die individueel belang kunnen afwegen tegen persoonlijk belang. Een groep die niet direct in de Broekheurne woonachtig is maar zeker een plek moet krijgen in het gebiedsatelier zijn de bewoners van de wijken in Enschede-Zuid; Helmerhoek-Zuid, Wesselerbrink en Stroinklanden-Zuid. Voor hen is namelijk de Broekheurne het uitloopgebied en van belang voor recreatieve doeleinden. De stadsrand afvaardiging kan door een oproep in een huis aan huis blad worden opgeroepen. Denk daarbij aan enkele personen.

Gebiedspartijen

De partijen die in het gebiedsproces Broekheurne aanwezig zouden moeten zijn:

- LTO
- De TBO's/landgoed eigenaren
- Recreatiesector (incl Regio Twente en Marketing Oost)
- Het Rutbeek
- Buurtkring Broekheurne (niet het bestuur)
- Stawel (medewerker)
- gemeente Enschede (ambtelijk)
- Waterschap Vechtstromen
- Landschapsfonds
- Energiecoöperatie Enschede, ook als vertegenwoordiger van het zonneparkinitiatief.
- Stichting behoud leefomgeving
- Afvaardiging stadsrand Enschede Zuid (wijkraad)

Met bovenstaande partijen is gesproken in de verkenning. Zij geven aan graag betrokken te blijven in het vervolgproces (wijkraad is nog niet mee gesproken). Voor de investeerder van het zonnepark is het beter nu nog even niet deel te nemen aan het vervolg. Het risico is te groot dat het bedrijfsbelang dan te veel de nadruk krijgt in het proces. Dat is de reden dat je geen individuele belanghebbende in het gebiedsatelier kunt laten deelnemen. De energiecoöperatie zou omdat ze lokaal zijn georganiseerd en uitgaan van participatie in het gebied wel mee kunnen doen.

Dit proces kan alleen slagen als er professionele ondersteuning aanwezig is. Om het gebiedsatelier goed te faciliteren zal en voor de duur van het gebiedsatelier een projectorganisatie opgezet moeten worden. Deze projectorganisatie kan bestaan uit een procesbegeleider (gebiedsregisseur) maar ook bijvoorbeeld een landschapsarchitect en ondersteuning op het gebied van Geo-informatiesystemen (GIS). Eventueel kan een specialist op het gebied van 3D/Augmented reality de verbeelding van de plannen mogelijk maken. Expertise zet je in op het moment dat het nodig is.

Opdrachtgever

Bestuurlijk opdrachtgever van het gebiedsatelier moet de gemeente Enschede zijn. Dit omdat uiteindelijk het gemeentebestuur het finale oordeel moet geven over de uitkomsten van het gebiedsatelier. Wel zal er vanuit de gemeente capaciteit(uren) en financiële middelen beschikbaar moeten worden gesteld.

Opdrachtnemer

Een overweging is om een onafhankelijke voorzitter te kiezen voor het gebiedsproces. Deze voorzitter is het gezicht naar buiten en rapporteert aan de opdrachtgever en zorgt samen met de procesbegeleider voor een goede projectorganisatie.

Hoofdstuk 6 Advies vervolproces(e)

Mijn advies is om voor de Broekheurne het integrale gebiedsproces door middel van een gebiedsatelier op te starten in het najaar van 2021. De doorlooptijd zal ca een half jaar bedragen.

Planning

- Oktober 2021 keus voor gebiedsatelier
- November 2021 fase 1 gebiedsatelier
- December 2021 fase 2 gebiedsatelier
- Februari 2022 fase 3 gebiedsatelier
- April 2022 vaststellen uitkomst gebiedsatelier door gemeentebestuur

Andere gebieden

Ook in andere delen van het landelijk gebied van de gemeente Enschede kan een gebiedsproces of een meer traditionele aanpak gekozen worden. Om te bepalen welke aanpak het beste is zal er een globale gebiedsverkenning (omgevingsanalyse) moeten plaatsvinden.

De uitkomst van die verkenning is bepalend voor het vervolg. Voor welke aanpak gekozen wordt hangt af van; De hoeveelheid aan initiatieven, de impact van de initiatieven op het gebied en hoe ver de impact van de initiatieven reiken in het gebied (de grootte van het gebied). Je zou dit kunnen vergelijken met het gooien van een steen in een vijver. Is het een grote steen of een kleine? De rimpels in het water komen verder naarmate de steen groter is. Je kunt echter ook een hand met grind gooien. De afzonderlijke steentjes zijn kleiner maar de golven kunnen verspreid net zo veel deining veroorzaken als bij een grote steen.

Als er uit de verkenning blijkt dat er weinig impact is en het gebied beperkt is, kan er gekozen voor de meer traditionele, per initiatief aanpak. Is de impact groot en het gebied groter dan kies je voor het gebiedsproces.

Het gebiedsproces in de Broekheurne kan als pilot dienen om te kijken of deze aanpak werkt in Enschede. Daarna kunnen de andere gebieden opgepakt worden.

Hoofdstuk 7 Nawoord

De gebiedsverkenning heeft in een korte tijd plaatsgevonden. Dat is in dit geval een goede manier van werken omdat je daarmee zo veel mogelijk kunt voorkomen dat mensen elkaar gaan beïnvloeden. Wel is het zo, doordat er al sprake was van het zonnepark initiatief mensen niet geheel blanco meer in hun verhaal stonden. Een afspraak vooraf met de gebiedspartijen om het proces van de gebiedsverkenning niet te beïnvloeden is aan te bevelen in een vervolg. Het bleek dat de opdrachtgevers gedurende de verkenning door gingen met de eigen agenda. Hierdoor was het bij sommige mensen niet duidelijk welke status de verkenning nu had. Ook daarvoor geldt; maak even een pas op de plaats en bewaak de radiostilte.

De Broekheurne is een gebied dat zich kenmerkt door de verwevenheid van activiteiten in het gebied. Het ligt dicht bij de stad en wordt door veel mensen als een prachtig gebied beschouwd. Deze verwevenheid, ligging en waardering zijn dé kans om met zijn allen aan de slag te gaan om het gebied nog mooier en toekomstbestendig te maken.

Ik wil graag alle personen die ik gesproken heb danken voor hun tijd en energie die ze gestoken hebben om deze gebiedsverkenning mogelijk te maken. Iedereen die met een vervolg aan de slag gaat wens ik daarbij veel plezier en succes.

Literatuurlijst

gemeente Enschede. (2021) *Visie landelijk gebied*. Geraadpleegd op 3 mei 2021, van <https://www.enschede.nl/openbare-ruimte/beleid/visie-landelijk-gebied>

gemeente Enschede. (2021) *Energie Visie gemeente Enschede*. Geraadpleegd op 3 mei 2021, van <https://www.enschede.nl/afval-milieu-duurzaamheid/duurzaam053/energie/energievisie>